



Sara Martín Alegre (ed.)  
**Explorant Mecanoscrit del segon origen: Noves lectures**  
Tarragona: Orciny Press («Garum» 2), 2018

Si, per les exigències d'una catàstrofe postapocalíptica pedroliana, solament ens poguéssim quedar amb un dels textos d'aquest llibre, personalment en triaria la introducció, elaborada per Sara Martín, editora del volum i apassionada experta en ciència ficció. Això no desmereix –com veurem– la qualitat, la rellevància i la densitat argumental de la resta de textos, certament, però és que aquesta introducció ho té tot: assumeix el to crític adient per reivindicar l'estudi d'una obra literària que s'ho val i introdueix amb elegant capacitat sintètica la gran majoria de qüestions que afecten la composició i la recepció del text en el marc del nostre sistema literari, alhora que, com a autora de la seva traducció a l'anglès, subratlla la conveniència d'internacionalitzar-lo per contribuir a fer conèixer i donar valor a una de les novel·les no mimètiques més destacades del segle XX. Aquesta darrera afirmació deu fer urticària a certes persones, i el mateix Pedrolo s'aixecaria fantàsticament de la tomba amb aquesta sensació, però és que, d'una banda, el dogma del realisme com a única forma autèntica –llegiu 'cultu' i 'valenta'– de creació literària ha fet molt de mal a la nostra literatura, i de l'altra, els autors no tenen la raó absoluta en les opinions sobre la seva producció, perquè, com a entitats autònomes que són, les obres segueixen camins insospitats i poden presentar múltiples lectures i connexions, no sols amb la creació escrita catalana, sinó també amb la resta de literatures i de fenòmens culturals d'abast internacional, com s'encarreguen de demostrar els articles que s'inclouen en el llibre ressenyat. I no podem oblidar la màcula que ha suposat per a la novel·la el fet d'haver estat encasellada com a «literatura juvenil» (o la seva formulació actual de *young adult fiction*), en la qual cosa, malauradament, insisteix algun article del volum.

De fet, cal assenyalar que aquest recull no és un obra aïllada, sinó que forma part d'un seguit de maniobres que tenen en comú la mà esquerra de Sara Martín: la publicació d'un llibre trilingüe del *Mecanoscrit* (en català, espanyol i anglès) –en aquesta darrera llengua, la novel·la va veure la llum de forma independent als Estats Units l'any passat– i l'aparició prèvia (també en anglès) dels textos acadèmics que conformen el volum ressenyat a la revista universitària en línia *Alambique*. Tot plegat, i el fet que sols dos dels autors siguin filòlegs catalans, ens indica que estem davant d'una veritable «operació de rescat» de la novel·la de Pedrolo amb una clara orientació anglosaxona, que contrasta amb la indolència o la desídia dels estudis literaris catalans en aquest sentit. L'objectiu últim el puntualitza l'editora del volum: «[obrir] nous camins per explorar la resta de la producció pedroliana des de noves perspecti-

ves» (p. 24), cosa que enllaça amb la tesi de Pedro Nilsson-Fernández (i en part també d'Antoni Maestre) segons la qual la crítica no ha sabut veure la vinculació de la temàtica de la novel·la amb la d'altres obres de Pedrolo. Alhora, val la pena aprofundir en els articles perquè en més d'un moment polemitzen entre ells sense fer-ho evident, escenari que confereix al *Mecanoscrit* l'aura de clàssic per la varietat d'interpretacions que implica i per la capacitat de les successives generacions de lectors per adaptar-les a les seves respectives cosmovisions.

S'ha de destacar l'encert a l'hora d'ordenar els articles del llibre, que dona un fil de coherència i sentit a les lectures que s'hi aporten. El primer el signa Maestre, autor que ja s'ha endinsat en l'estudi d'altres mostres de la literatura catalana no mimètica, en aquesta ocasió per mostrar el lligam entre la novel·la de Pedrolo i la contracultura durant el tardofranquisme en el marc de la política d'aquells anys turbulents. Així, l'investigador estableix que la utopia social, cultural i política d'aquells corrents contestataris –ideals que serien compartits per Pedrolo– presenta similituds amb el *Mecanoscrit* (p. 32), tot i que aquest conté un transfons cristià basat en «les possibilitats redemptores del sofriment» (p. 31). Justament és la visió ambigua de la violència que s'observa a la novel·la allò que, segons Maestre, la distancia de la transformació proposada per la contracultura, amb la qual, però, el text enllaça per via de la recerca de l'autenticitat de la natura, l'autogestió, la solidaritat universal i l'alliberament sexual. Són ben suggestius l'incís que fa l'autor en algunes qüestions ideològiques –com el lligam amb el pensament anarquista–, el seu examen de la recepció de l'obra en el marc de la Transició espanyola i la singular caracterització del *Mecanoscrit* com a text melancòlic. Tanmateix, s'hauria d'haver parat més atenció en alguna frase de lògica i construcció dubtoses, com aquesta que afirma el següent sobre la novel·la: «Constitueix, a més a més, una utopia femenina, perquè és una dona la que dona a llum el primer membre de la nova civilització» (p. 33).

Pere Gallardo, malgrat que hauria pogut reformular (o resumir dràsticament) la introducció, dirigida clarament al públic internacional (de la versió original anglesa), presenta una consistent comparació entre la novel·la de Pedrolo i la pel·lícula dels germans Àlex i David Pastor *Los últimos días*, «tenint en compte els canvis socials, polítics i culturals que van crear el marc adequat per a l'aparició d'ambdues obres a Catalunya» (p. 59), ja que amagarien, segons l'autor, «grans preocupacions sobre el futur de les democràcies occidentals i la continuïtat del capitalisme» (p. 60). Mentre que l'obra literària seria «el punt de partida perfecte per a la nova utopia» en el «preludi al canvi democràtic» [*sic*] (p. 79), el futur neoagrari que s'intueix en el film està tocat d'un pessimisme mil·lennista, el lànguid declivi d'un model de civilització. Malgrat alguna subtil incoherència –com ara la contradicció d'afirmar que la raça negra del Didac «només» es pot interpretar com les bones intencions de la utopia contemporània quan més endavant s'hi diu que «també es pot interpretar» com l'angoixa envers el futur incert de la nació cultural (p. 67)–, Gallardo l'encerta a l'hora de presentar certes escletxes en el text pedrolià, per exemple, la diglòssia lingüística i el biaix ideològic de les biblioteques que volien recuperar els dos supervivents per al bé de la Humanitat (p. 66, 70).

El text de Nilsson-Fernàndez presenta una sèrie de propostes trencadores, no exemptes de controvèrsia. Per exemple, el fet de recórrer al pensament de Jameson sobre les literatures del Tercer Món a l'hora de justificar la condició al·legòrica del *Mecanoscrit*, ja que una cosa és l'aplicació argumentada de la perspectiva postcolonial per explicar certs aspectes de les nostres lletres i una altra convertir els Països Catalans en un territori tercermundista per poder legitimar una lectura al·legòrica del *Mecanoscrit*. Ara bé, la forma de concretar-ho de Nilsson-Fernàndez té realment molt de suc: Pedrolo projectaria en el relat el seu somni d'una «mare/nació» sense «pare/estat», en un intent de resistència davant dels poders espanyols des d'una posició de subalternitat per assolir l'emancipació política i cultural (p. 106). Ara bé, en aquesta argumentació hi mancaria la citació de textos de l'autor en què plantegés la viabilitat d'una emancipació dels Països Catalans que no passés per la consecució d'un estat propi. En qualsevol cas, Nilsson-Fernàndez incorpora a l'estudi els condicionants sociopolítics coetanis a la seva publicació i, sobretot, els postulats ideològics que marquen l'escriptura pedroliana. En aquest sentit, i tornant a una tesi de l'investigador ja esmentada, el *Mecanoscrit* seria una creació coherent amb el projecte politicoestètic global de Pedrolo, cosa que enllaçaria amb un dels aspectes controvertits de l'article. Es tracta de l'aplicació al *Mecanoscrit* dels plantejaments de P. Louise Johnson sobre l'orientació masculista que hi hauria en altres obres de Pedrolo, és a dir, Nilsson-Fernàndez qüestiona la condició d'heroïna feminista de l'Alba –assumida per la immensa majoria de lectors de la novel·la– a partir d'una determinada vinculació entre política i estètica: «l'autor tendeix a polititzar el cos femení com a paisatge i, per això, la violència exercida contra Catalunya present en les seves obres esdevé anàloga a la problemàtica representació de la violència contra els seus personatges femenins» (p. 86).

Aquest i els dos articles següents del volum plantegen un veritable repte intel·lectual ja que, partint tots tres de la crítica feminista, presenten posicions antagòniques, per bé que matisades o relativitzades en més d'una ocasió. Isabel Santaulària no qüestiona de manera tan absoluta el paper d'heroïna feminista de l'Alba, però afirma que el *Mecanoscrit* es queda curt «a l'hora d'articular discursos progressistes o imaginar futurs en femení» (p. 115), ja que la protagonista gaudeix d'un empoderament limitat, com en el cas de força heroïnes d'obres postapocalíptiques i distòpiques per a joves adults més contemporànies. Malgrat això, el posicionament de la investigadora dista força del presentat per Nilsson-Fernàndez amb relació a la caracterització de l'Alba: «Pedrolo no la converteix en un objecte sexual ni la seva relació amb Dídac en un espectacle eròtic» (p. 126), però, al mateix temps, «la novel·la avala la idea que el destí natural de la dona és procrear i sembla suggerir que el poder de la dona està necessàriament lligat a la seva biologia» (129). D'altra banda, el tercer treball en qüestió, signat per Sara Martín, parteix d'una premissa que rebutja aquest darrer plantejament: «fos o no fos la seva intenció, Pedrolo expressa a *Mecanoscrit* la idea que cal eliminar d'arrel la masculinitat patriarcal per deixar en mans de les dones la reconstrucció de la humanitat» (p. 150). I s'aparta igualment d'algunes premisses de Nilsson-Fernàndez: «en lloc de les escenes de sexe masculistes d'altres novel·les pedrolianes, a *Mecanoscrit* Pedrolo mostra una sensualitat i sexualitat compartida en igualtat, potser una altra raó per l'èxit d'aquesta novel·la entre tants joves lectors catalans» (p. 158).

Sigui com sigui, l'article de l'editora focalitza una figura sovint obviada o poc tractada en les anàlisis de la novel·la: Dídac, el nen salvat per l'Alba que esdevé company i parella de la noia. Així, prenent com a fonament interessants plantejaments de l'àmbit de la teoria *queer* i la recerca sobre la masculinitat, com també un punt de vista més o menys lligat als estudis culturals sobre la subalternitat, Martín examina la figura del jove de raça mixta i reflexiona des de perspectives diferents entorn dels motius del destí que li és imposat en el relat, tot destacant el caràcter rupturista del text: «la mort del Dídac possibilita un nou començament justament perquè posa punt i final a la masculinitat patriarcal tal com la coneixem avui» (p. 150). Especialment interessants són les hipòtesis que la investigadora planteja sobre qui podia haver estat el pare del noi a partir de determinats fets històrics, alguns dels quals inèdits en els treballs sobre la novel·la. Quedem-nos amb l'apologia que en fa a les conclusions: «lluny de ser una obra menor o trivial, Manuel de Pedrolo va expressar a *Mecanoscrit del segon origen* preocupacions essencials, a més d'oferir als lectors una emotiva reescriptura del mite d'Adam i Eva» (p. 167).

Finalment, el treball d'Anna M. Moreno s'erigeix com un digne estudi de cas de la recepció del *Mecanoscrit* en l'educació secundària, síntesi de la seva tesi doctoral sobre aquesta matèria. S'ha de dir que, amb l'honorable excepció del text d'Isabel Santaulària, els articles del volum no paren l'atenció necessària en el paper de l'epíleg que tanca el *Mecanoscrit*, realment imprescindible per a la comprensió de la novel·la, la qual ben sovint s'acaba identificant amb el mer relat de les accions de supervivència i la formació ètica de l'Alba i el Dídac. També cal advertir la reiteració en el llibre de determinats anglicismes, innecessaris en relació a la terminologia genuïna dels estudis literaris en llengua catalana, per exemple la forma substantiva plural *narratives* emprada com a sinònim dels mots *relats* o *narracions*. Finalment, quant als aspectes (orto)tipogràfics i de composició, a banda d'algunes badades menors, el fet de col·locar la bibliografia i les notes després de cada article, sense una llista final de referències i les habituals notes a peu de pàgina —malgrat ser una opció legítima—, dificulta considerablement la consulta de l'aparat crític, en general de gran interès.

En definitiva, més enllà de les brillants aportacions a l'entorn de l'obra no mimètica de Pedrolo per part d'Antoni Munné-Jordà, el pare espiritual de la ciència ficció contemporània a Catalunya (un Dídac sortosament sobreviscut), el volum aquí analitzat, el primer monogràfic dedicat íntegrament al *Mecanoscrit* fora de l'àmbit escolar, resulta un referent ineludible en l'estudi de la novel·la, amb Sara Martín com a fundadora d'aquest indispensable projecte acadèmic (l'Alba en què ella s'emmirallava de joveneta [p. 21-22]). Esperem que de les cendres siguem capaços de reconstruir una literatura escarnida pels recels seculars envers la imaginació i la fantasia, dues de les capacitats que atorguen a la humanitat el poder d'avançar com cap altra espècie envers la conquesta de la utopia, i, tot fent camí, gaudir de l'art, del saber i de la tecnologia, mentre seguim actuant de paràsits privilegiats a la Terra.

**Alfons Gregori**

*Universitat Adam Mickiewicz de Poznan*